

Андрєєв Д. В. Поняття та види незаконного обігу зброї // Вісник Луганського держаного університету внутрішніх справ ім. Е. О. Дідоренка.– Сєверодонецьк, 2017. – № 2 (78). – С. 62-69

УДК 343.344

Д. В. АНДРЕЄВ, аспірант кафедри кримінально-правових дисциплін факультету № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ

ПОНЯТТЯ ТА ВИДИ НЕЗАКОННОГО ОБІГУ ЗБРОЇ

Автор доводить, що незаконний обіг зброї – це процес, який включає різні етапи її виготовлення, експлуатації, знищення. Використання зброї за цільовим призначенням не є елементом її обігу. Незаконний обіг зброї поділяється на два види. Незаконний обіг включає кримінальний рух зброї, що передбачає кримінальну відповідальність, та істотні порушення правил законного обігу зброї, які тягнуть адміністративну відповідальність.

Ключові слова: зброя, незаконний обіг, адміністративна відповідальність, кримінальна відповідальність.

Постановка проблеми. Серед суспільно-небезпечних явищ, які становлять загрозу нормальному розвитку держави, суттєво обмежують права та свободи людини, значну кількість становлять правопорушення, скоєні з використанням зброї. Незаконний обіг зброї є одним із чинників, які негативно впливають на стан безпеки у країні. Незаконний обіг вогнепальної зброї, вибухових речовин та пристроїв завжди становив серйозну загрозу суспільній безпеці. Збройні напади завдають непоправної шкоди життю і здоров'ю громадян, мають резонансний характер, посилюють страх і відчуття незахищеності у населення, нівелюють у суспільній свідомості зусилля держави, спрямовані на стабільний розвиток суспільства, забезпечення прав і свобод людини, створення гідних умов життя. Міжнародне співтовариство також все більше визнає загрозу незаконного обігу зброї як внутрішню проблему держави, а і як суттєвий чинник впливу на транснаціональну організовану злочинність [1].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Для розв'язання проблеми запобігання незаконному обігу зброї важливе значення мають наукові розробки вітчизняних і зарубіжних учених. Окремі її аспекти було висвітлено в роботах кримінального права, кримінології, кримінального процесу, криміналістики та юридичної психології. Цьому присвятили свої праці Ю. М. Антонян, І. М. Баранник, Ю. В. Баулін, П. Д. Біленчук, Ю. Д. Блувштейн, С. В. Бобровник, В. В. Василевич, П. А. Воробей, А. М. Глінкін, В. Я. Горбачевський, В. О. Глушков, І. М. Даньшин, О. М. Джужа, А. П. Закалюк, А. Ф. Зелінський, Г. А. Зорін, Б. І. Калачов, Л. Л. Каневський, Е. М. Кісілюк, Я. Ю. Кондратьєв, А. В. Кофанов, О. О. Кваша, О. М. Костенко, І. П. Лановенко, С. В. Максимов, М. І. Мельник, В. А. Мисливий, П. . Михайленко, В. А. Некрасов, Д. Й. Никифорчук, В. І. Осадчий, Н. Ю. Осипова, М. А. Погорецький, Ю. Г. Пономаренко, А. В. Савченко, В. В. Сташис, В. Я. Тацій, В. П. Тихий, Л. Д. Удалова, В. І. Шакун, П. Л. Фріс та ін. Проте сучасна криміногенна ситуація в Україні, поширення використання зброї у вчиненні злочинів, недосконалість законодавчого регулювання поведінки зі зброєю та вимоги правозастосовної практики вимагають подальший розгляд проблем незаконного обігу зброї.

Формулювання цілей. Метою статті є розгляд поняття «незаконний обіг зброї», його змісту та видів.

Виклад основного матеріалу. В Україні відсутній загальний закон щодо зброї, в якому було б надано законодавче визначення понять «зброя», «обігу зброї» та іншим кримінально значущим термінам. Процес виготовлення, придбання, володіння, експлуатації (застосування), знищення та інші дії зі зброєю регулюються численними нормативними актами. Так, порядок полювання з використанням вогнепальної мисливської зброї регламентований Законом України «Про мисливське господарство та полювання» [2, п. 12]. Відносини, пов'язані з поведінкою з вибуховими матеріалами промислового призначення, регулюються Законом України «Про поведінку з вибуховими матеріалами промислового

призначення» [3]. Закон України «Про ліцензування видів господарської діяльності» визначає виробництво та ремонт вогнепальної зброї невійськового призначення і боєприпасів до неї, холодної зброї, пневматичної зброї калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів на секунду, торгівля вогнепальною зброєю невійськового призначення та боєприпасами до неї, холодною зброєю, пневматичною зброєю калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів на секунду; виробництво спеціальних засобів, заряджених речовинами слезоточивої та дратівної дії, індивідуального захисту, активної оборони та їх продаж; виробництво вибухових матеріалів промислового призначення за переліком, що визначається Кабінетом Міністрів України [4].

Порядок поводження із певними видами зброї затверджений постановою Кабінету Міністрів України «Положення про дозвільну систему»: До предметів, матеріалів і речовин, на які поширюються вимоги дозвільної системи відноситься вогнепальна зброя, холодна зброя, пневматична зброя калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів за секунду, пристрої вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та зазначені патрони, вибухові матеріали і речовини [5, п. 2]. Відповідно до постанови Верховної Ради України «Про право власності на окремі види майна» встановлений перелік видів майна, що не можуть перебувати у власності громадян, громадських об'єднань, міжнародних організацій та юридичних осіб інших держав на території України, до яких відносяться зброя, боєприпаси (крім мисливської і пневматичної зброї і боєприпасів до неї, а також спортивної зброї і боєприпасів до неї) [6, Додаток 1]. Основним відомчим нормативно-правовим актом, який регулює обіг зброї є «Інструкція про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами

несмертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів» МВС України [7].

Наведені нормативні акти не визначають поняття незаконного обігу зброї чи вибухових речовин. Певною мірою зміст деяких складових незаконного обігу зброї розкривається у міжнародних та вітчизняних нормативах, направлених на боротьбу із цим негативним явищем.

У ст. 3 «Протоколу проти незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї, який доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності» незаконний обіг означає ввіз (вивіз), придбання, продаж, доставку, переміщення або передачу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї з території або територією однієї Держави-учасниці на територію іншої Держави-учасниці, якщо будь-яка із заінтересованих Держав-учасниць не надає дозволу на це відповідно до положень цього Протоколу або якщо вогнепальна зброя не має маркування [8].

У Постанові Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику в справах про викрадення та інше незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями чи радіоактивними матеріалами» надається сформульовано поняття незаконного зберігання, носіння, придбання, виготовлення, передачі, збуту [9]. Проте у вказаних актах повністю не охоплюється складне поняття незаконного обігу зброї.

В літературі багатьма дослідниками (в основному вченими-кримінологами) запропоновано різні варіанти визначення незаконного обігу зброї. Е. В. Солоніцька під незаконним обігом розуміє як чисто кримінальний рух зброї, так і суттєві порушення правил законного обігу, які призводять до виходу його з-під контролю і залучення до кримінальної сфери [10, с. 4]. С. А. Григорянц ототожнює незаконний обіг зброї із нелегальним і визначає його як кримінальний рух предметів незаконного обігу зброї в сукупності з відхиленнями в сфері

законного обігу зброї [11, с. 7]. В. П. Власов пише, що незаконний обіг зброї являє собою відносно масове соціально-правове явище, утворене сукупністю злочинів та інших правопорушень, пов'язаних як з протиправним володінням (заволодінням), так і з протиправним використанням (застосуванням) зброї [12, с. 6]. Зазначимо, що застосування зброї, тобто використання її за призначенням, на нашу думку, не відноситься до обігу зброї. Вітчизняні науковці незаконний обіг зброї термін «незаконний обіг зброї» часто замінюється терміном «незаконне поводження з вогнепальною зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами згідно із ст. 263 КК України [13]. На наш погляд, використання в якості синонімів термінів «обіг» і «поводження» не цілком вірно: поняття «поводження» є більш вузьким і охоплює дії власника зброї з ним, тобто зберігання, носіння, перевезення, ремонт і т. д.

Для встановлення змісту поняття «незаконного обігу зброї» слід окремо розглянути його складові.

Не заглиблюючись у аналіз терміна «зброя», яке виходить за рамки нашого дослідження, зазначимо, що під зброєю у загальному вигляді слід розглядати заводські чи саморобні предмети, пристрої, створені спеціально для ураження живих цілей, знищення чи пошкодження навколишнього середовища. До зброї відноситься будь-яка вогнепальна зброя – артилерійська та стрілкова, а також гранатомети; інші звичайні засоби ураження, зокрема мінна та запалювальна зброя; холодна зброя; газова зброя нервово-паралітичної дії; пневматична зброя калібру понад 4,5 мм зі швидкістю польоту кулі понад 100 метрів за секунду; спеціальна зброя для стрільби гумовими кулями; електрошокова зброя; вибухові речовини або бойові припаси, зброя масового знищення.

Під «обігом» розуміється «використання», «вжиток» чого-небудь [14, с. 502]. Однак, використання зброї, тобто застосування її за призначенням – для ураження живої цілі та ін., не є, на нашу думку, складовою поняття «обіг». Обіг розглядається нами як процес виробництва зброї, її подальшого руху від

державного або кримінального виробника (виготовлювача), до законного чи незаконного (злочинці, громадяни, які незаконно купують зброю для самозахисту, колекціонування і т. п.) споживача, а також підтримка її в справному стані, перехід від одного власника до іншого і т. д., до її знищення. Фізичний вплив на зброю (виготовлення, переробка), її просторове (носіння, перевезення), тимчасове (зберігання), соціальне (зміна власника) переміщення мають правові позначення, що визначають кваліфікацію відповідних дій. Кожний такий вплив є структурним елементом обігу зброї.

Дії зі зброєю, здійснювані з порушенням законів, правил та інструкцій, утворюють незаконний оборот зброї, який з правових позицій є не однорідним, а підрозділяється на два види.. Перший вид пов'язаний з вчиненням адміністративних правопорушень або іншими порушеннями адміністративних приписів.

Адміністративна відповідальність настає за вчинення дій, передбачених Кодексом України про адміністративні правопорушення (далі – КУАП): порушення правил поводження із зброєю, а також боеприпасами, вибуховими речовинами (ст. 172-19 КУАП); необережне знищення або пошкодження зброї, бойових припасів (ст. 172-12 КУАП); стрільбу з вогнепальної чи холодної металевної зброї, пристроїв для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії або пневматичної зброї калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів за секунду в певних умовах (ст. 174 КУАП); придбання, зберігання, передачу іншим особам або продаж вогнепальної мисливської чи холодної зброї, а також пневматичної зброї калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів за секунду без відповідного документа дозвільного характеру (ст. 190 КУАП); порушення правил зберігання, носіння або перевезення нагородної, вогнепальної мисливської чи холодної зброї, а також пневматичної зброї калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад

100 метрів за секунду і бойових припасів (ст. 191 КУАП); порушення встановлених строків реєстрації (перереєстрації) нагородної, вогнепальної мисливської чи холодної зброї, а також пневматичної зброї калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів за секунду або правил взяття їх на облік в уповноваженому органі Міністерства внутрішніх справ України у разі зміни місця проживання (ст. 192 КУАП); ухилення від реалізації вогнепальної мисливської чи холодної зброї, а також пневматичної зброї калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів за секунду і бойових припасів (ст. 193 КУАП); продаж без відповідного дозволу вогнепальної мисливської чи холодної зброї, а також пневматичної зброї калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів за секунду і бойових припасів (ст. 194 КУАП); порушення правил зберігання або перевезення вогнепальної чи холодної зброї, а також пневматичної зброї калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів за секунду і бойових припасів не за призначенням (ст. 195 КУАП).

Другий вид незаконного обігу – кримінальний обіг зброї – включає дії, що порушують кримінально-правові заборони та тягнуть кримінальну відповідальність. Кримінально-правова кваліфікація незаконного обігу зброї знаходить відображення в Кримінальному кодексі України (далі – КК). При цьому в кримінально-правовому відношенні значущими елементами незаконного обігу є: переміщення через митний кордон України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю вибухових речовин, зброї та боєприпасів (крім гладкоствольної мисливської зброї та бойових припасів до неї) (ст. 201 КК); викрадення, привласнення, вимагання вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин чи радіоактивних матеріалів (ст. 262 КК); носіння, зберігання, придбання, передача чи збут вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв (ст. 263 КК); виготовлення, переробка чи ремонт вогнепальної зброї або

фальсифікація, незаконне видалення чи зміна її маркування, або незаконне виготовлення бойових припасів, вибухових речовин чи вибухових пристроїв (ст. 263¹ КК); недбале зберігання вогнепальної зброї або бойових припасів (ст. 264 КК), незаконне виготовлення будь-якого ядерного вибухового пристрою чи пристрою, що розсіює радіоактивний матеріал або випромінює радіацію (ст. 265¹ КК); порушення правил зберігання, використання, обліку, перевезення вибухових речовин або інших правил поводження з ними, а також незаконне пересилання цих речовин чи матеріалів поштою або вантажем (ст. 267 КК); перевезення на повітряному судні вибухових речовин (ст. 269 КК); вивезення за межі України сировини, матеріалів, обладнання, технологій, які можуть бути використані для створення ракетної, ядерної, хімічної, інших видів зброї (ст. 333 КК); викрадення, привласнення, вимагання зброї, бойових припасів, вибухових або інших бойових речовин (ст. 410 КК); умисне або необережне знищення або пошкодження зброї, бойових припасів (ст. ст. 411, 412 КК); втрата або зіпсування ввірених для службового користування зброї, бойових припасів (ст. 413 КК); порушення правил поводження зі зброєю, а також із боєприпасами, вибуховими речовинами (ст. 414 КК); розроблення, виробництво, придбання, зберігання, збут, транспортування зброї масового знищення (ст. 440 КК).

Таким чином, незаконний обіг зброї можна розділити на два види: перший пов'язаний з вчиненням адміністративних правопорушень, або іншими порушеннями адміністративних заборон, другий вид обігу включає дії, що порушують кримінально-правові заборони і тягнуть кримінальну відповідальність. Адміністративні та кримінально карані діяння є елементами незаконного обігу, які в сукупності і утворюють незаконний обіг зброї.

Спираючись на проведений аналіз, можна надати загальне визначення незаконному обігу зброї. Незаконний обіг зброї – будь-які дії зі зброєю, крім її використання за цільовим призначенням, котрі вчиняються без передбаченого законом дозволу і тягнуть адміністративну або кримінальну відповідальність.

Висновки. Проведений аналіз показує необхідність уточнення поняття незаконного обігу зброї. Незаконні дії зі зброєю поділяються на ті, які передбачені адміністративним законодавством, і ті, які передбачені кримінальним законодавством.

Використані джерела:

1. Щодо правових аспектів організації протидії незаконному обігу вогнепальної зброї / Аналітична записка. Національний інститут стратегічних досліджень [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/969>.

2. Про мисливське господарство та полювання: закон України від 22.02.2000 р. № 1478-III // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2000. – № 18. – Ст.132; із змінами станом на 07.02.2017.

3. Про поводження з вибуховими матеріалами промислового призначення: закон України від 23.12.2004 р. № 2288-IV // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2005. – № 6. – Ст.138. ; із змінами станом на 01.01.2017. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T247100.html.

4. Про ліцензування видів господарської діяльності: закон України від 02.09.2015 р. № 222-VIII // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2015. – № 23. – Ст. 158; із змінами станом на 01.03.2017.

5. Положення про дозвільну систему: постанова Кабінету Міністрів України від 12.10.1992 р. № 576 – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/576-92-п>.

6. Про право власності на окремі види майна // Постанова Верховної Ради України від 17.06.1992 р. № 2471-XII ; із змінами і доповненнями, внесеними Постановами Верховної Ради України від 22 квітня 1993 року № 3131-XII, від 15.07.1994 р. № 121/94-ВР, від 24.01.1995 р. № 19/95-ВР – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T247100.html.

7. Інструкція про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів: наказ МВС України від 21.08.1998 № 622 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0637-98>.

8. Протокол проти незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї, який доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності / Затверджено Резолюцією 55/255 Генеральної Асамблеї ООН від 31.05.2001 [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_792.

9. Про судову практику в справах про викрадення та інше незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями чи радіоактивними матеріалами: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 26 квітня 2002 р. № 3. – Електронний ресурс – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0003700-02>.

10. Солоницкая Э. В. Криминологическая характеристика незаконного оборота оружия и меры борьбы с ним : автореф дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Е. В. Солоницкая : Ростовский юрид. ин.-т МВД РФ. – Ростов н/Д, 2004. – 16 с.

11. Григорянц С. А. Незаконный оборот оружия, боеприпасов, взрывчатых веществ и взрывных устройств как объект криминологического исследования: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / С. А. Григорянц; Ростовский гос. эконом. ун-т. – Ростов-на-Дону, 2011. – 20 с.

12. Власов В. П. Криминологическая характеристика и предупреждение незаконного оборота оружия : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / В. П. Власов: Юрид. ин-т МВД России. – Москва, 2001. – 20 с.

13. Тихий В. П. Коментар до статей 262, 263, 264 розділу IX «Злочини проти громадської безпеки» Кримінального кодексу України / В. П. Тихий // Законодавство України: наук.-практ. коментарі. – 2004. – № 8. – С. 51–60.

14. Словник української мови. В 11 томах. Т. 5. – К.: Наукова думка, 1974. – 840 с.

Д. В. Андреев. Понятие и виды незаконного оборота оружия

Автор доказывает, что незаконный оборот оружия – это процесс, который включает различные этапы его изготовления, эксплуатации, уничтожения. Использование оружия по целевому назначению не является элементом его оборота. Незаконный оборот оружия делится на два вида. Незаконный оборот включает уголовное движение оружия, предусматривающее уголовную ответственность, и существенные нарушения правил законного оборота оружия, которые влекут административную ответственность.

Ключевые слова: оружие, незаконный оборот, административная ответственность, уголовная ответственность.

D. B. Andreev. Concept and types of illegal traffic of weapons

The illegal traffic of weapons is one of the factors that negatively affects the security situation in the country. The illegal traffic of weapons, explosives and devices is a serious threat to public safety. The international community recognizes the illegal traffic of weapons as an internal problem of the state and as a significant factor in influencing transnational organized crime. The process of manufacturing, purchasing, possession, exploitation (use), destruction and other actions with weapons are regulated by numerous domestic regulations. In Ukraine, there is no general law on weapons, which would provide a legislative definition of the concepts of «weapons», «weapons traffic». To some extent, the content of some components of the illegal traffic of weapons is disclosed in international and domestic regulations, which aimed at combating this negative phenomenon. However, these acts do not fully cover the complex notion of illegal traffic of weapons.

According to standards weapons are factory or homemade objects, devices designed specifically to defeat living targets, destruction or damage to the environment. The weapon includes any firearm (artillery, arrowhead, and also grenade launchers); other common means of destruction, including mines and incendiary weapons; cold weapons; gas weapon of neuromuscular action; pneumatic weapon with a caliber

greater than 4.5 mm with a balloon speed of more than 100 meters per second; special weapon for firing rubber bullets; electric bullet weapon; explosives or weapons, weapons of mass destruction. The traffic of weapons is considered as a process of production of weapons, its further movement from the state or the criminal producer to the legal or illegal consumer, as well as its maintenance in a good condition, the transition from one owner to another, etc., before its destruction.

The acts of the weapon, carried out in violation of laws, rules and instructions, constitute an illegal movement of weapons, which from the legal positions is not homogeneous, but is divided into two types. The first type traffic of weapons is related to the commission of administrative offenses or other violations of administrative regulations. The second type of traffic of weapons - the criminal movement of arms - includes actions that violate criminal law and criminalize. According to the author, the illicit traffic of weapons is any actions with arms, except for its use on purpose, committed without the permission provided by law and impose administrative or criminal liability.

Keywords: weapons, illegal traffic, administrative liability, criminal liability.